

Materiální situace rakousko-uherské armády na sklonku světové války.

(Dokončení.)

Podle těchto zásad byly vypracovány pro obsazené území v Itálii velmi obsáhlé a důkladné pokyny.

Konečně je nutno uvést v hlavních rysech instrukci, kterou vydalo v únoru 1917 rakousko-uherské ubytovací (etapní) oddělení 14 v Krystynopolu pro jarní osev v své oblasti:

„Aby armáda mohla čelit s úspěchem hospodářským poměrům, jest nutno, aby jarní osev byl proveden co nejdokonaleji.“

Povinností všech velitelů bude, aby zemědělské práce podporovali a kontrolovali. Přitom buď vrcholným principem: obdělávat mnoho půdy a dobře, rozdělit pracovníky účelně a spravedlivě, neprotežovat ani velkostatkáře, ani maloročníky, ani národnosti, ani konfese.

K úpravě jarního osevu se nařizuje:

A. Operační pásmo.

1. Organisovati, řídit a kontrolovati jarní osev náleží divisním velitelstvím.

2. Sklizeň musí zajistiti při nejmenším potřebu civilního obyvatelstva.

3. Pozemky, jejichž majetníci uprchli, obdělajte ve vlastní režii. Dojde-li k přesunu divise do jiné oblasti, určete důstojníka, který by odevzdal pozemky vystřídajícímu tělesu.

B. Haličská část etapy (kolem Ravy Ruské).

1. Organisovati, řídit a kontrolovati jarní osev přísluší především okresním hejtmanstvím; jim náleží také přidělovati a rozdělovati osivo, hospodářské stroje a zemědělské dělníky.

K účasti jsou povoláni:

a) vojenští zemědělstí okresní referenti se sídlem v Ravě Ruské, Sokale a Vitkově, kteří pracují v neustálém a těsném souladu s okresním hejtmanstvím,

b) etapní staniční velitelství, jež podporují všemožně zemědělské referenty a dbají jejich rad, a

c) všichni velitelé vojenských útvarů v etapě, kteří dají k dispozici pro jarní osev veškeré postradatelné mužstvo a koně.

2. Pro pozemky, jejichž majetníci uprchli, určí okresní hejtmanství zástupce.

3. Za vojenskou výpomoc je nutné platiti podle připojeného ceníku.

4. Na dobu jarního osevu nařídí okresní hejtmanství nucenou produkci a nucenou práci, která se vztahuje i na ženy a děti, starší než 12 let, bez rozdílu stavu, národnosti a náboženství, podle těchto zásad:

a) rolník musí podporovati rolníka i velkostatkáře, tento stejnou měrou rolníka, hlavně zapůjčením náradí a strojů,

b) okresy nutno rozdělit na hospodářské skupiny, z nichž každá se skládá z jednoho velkostatku a obcí, které jsou kolem něho rozloženy,

c) pro každou hospodářskou skupinu třeba stanoviti program pro výpomocnou činnost vojska,

d) dozor na nucenou práci vykonávají četnická velitelství.

5. Okresní hejtmanství zakročí přísnými tresty všude, kde obyvatelstvo odmítne spolupráci při osevu nebo provádí pasivní resistenci.

6. Okresní hejtmanství požádá duchovenstvo všech vyznání, aby zdůrazňovalo při kázáních mimořádnou důležitost jarního osevu a nutnost vzájemné podpory.

C. Kraj tomaszowský v Ruském Polsku.

1. Velkostatky Dolgobyczew a Żerniky budou obdělány ve vlastní režii pod správou stanovených důstojníků.

2. Pro podporu jarního osevu je kraj rozdělen na devět rayonů; pro každý jest určen vojenský zemědělský odborník.

3. Jinak platí tytéž zásady jako v Haliči.

D. Všeobecná ustanovení.

Po skončení osevu předloží zemědělstí okresní referenti a krajské velitelství v Tomašově výkaz, z něhož bude zřejmý osev ozimů a jaří podle obcí s těmito rubrikami: celková orná půda, osetá půda podle druhu plodin, počet producentů, počet neproducentů, počet domácího dobytka podle druhů, počet a výkonnost mlátiček.

Po dobu jarního osevu třeba nájem civilních povozů vojenskými útvary omeziti na míru nevyhnutelnou.

Po skončení osevu hlásí zemědělstí okresní referenti a krajské velitelství v Tomašově, které vojenské útvary se za jarního osevu zvláště vyznamenaly.

E. Ceník.

1. Akordní ceny za lidskou a animální práci:

a) orání po předchozím zimním orání . . .	K 8	za kat. jitro,
b) orání bez předchozího zimního orání . . .	K 12	" " "
c) podorání harkou	K 5	" " "
d) vláčení nebo válcování prostředním nářadím	K 120	" " "
e) vláčení nebo válcování těžkým nářadím	K 150	" " "
f) strojní setba	K 2	" " "
g) ruční setba	K 250	" " "
h) úplný osev, bylo-li pole na podzim zoráno, bez dovozu hnojiva, strojní setba	K 12	" " "
i) totéž ruční setba	K 10	" " "
j) úplný osev, nebylo-li pole na podzim zoráno, bez dovozu hnojiva, stroj. setba	K 18	" " "
k) totéž, ruční setba	K 16	" " "

Platí-li majetník akordní ceny, nemusí dále nic platiti; mužstvo i koně živí vojenská správa.

2. Denní mzdy.

Jsou-li vyjednány denní mzdy, dává majetník vojínům a koním stravu a žold anebo platí denní mzdu.

a) Dává-li stravu, náleží po celou dobu přidělení každému pracujícímu vojínu nebo zajatci denně snídaně, oběd, večeře, 420 g chleba a předepsaný žold; kuřivo vydává vojenská správa. Koním patří denně 4 kg jadrného krmiva, 4 kg sena a 3 kg stelivové slámy.

b) Nestravuje-li majetník vojenské osoby a koně, platí vojenskému útvaru denně za každého pracujícího vojína nebo zajatce 1 K 50 h, za koňský dvouspřežní potah 8 K.

Peněžitě částky, jež jsou majetníci pozemků povinni platiti za zemědělskou výpomoc, přijímají velitelé vojenských útvarů a zaúčtují je v erárních peněžích. Na včasné zaplacení třeba naléhat.

Majetníkům pozemků je ponecháno na vůli, aby odměňovali zvláště dobré výkony přídavky, avšak vždy v dohodě s vojenským velitelem příslušného oddílu. Tyto přídavky neúčtujte.

Celkový výsledek zemědělské činnosti vojenské správy za války možno charakterisovati takto:

V obsazeném území Polska, Srbska a Černé Hory bylo obděláno 90% orné půdy, v Itálii 80%. Na podzim roku 1917 a na jaře roku 1918 bylo zoráno 80.000 ha půdy, v Haliči, Polsku a Bukovině motorovými pluhý, patřícími vojenské správě. Tyto pluhý byly organisovány v 18 pluhových kolonách. Každá z nich měla 10 až 15 pluhů. Ukázalo se, že tyto vojensky organisované pluhové kolony mají dva- až třikrát větší působnost než jednotlivé pluhý zemědělců. Pro motorové pluhý byly zřízeny opravné dílny a to 5 stabilních a 16 mobilních.

V Korutanech bylo odvozeno 600 ha močálů a na nich sklizeno roku 1917 asi 170 vagonů bramborů a 60 vagonů zeleniny. V Itálii bylo získáno 200 vagonů umělého hnojiva a odvezeno do zápolí. Armádám bylo přiděleno počínajíc podzimem roku 1917 více než 700 zemědělských odborníků a velké množství hospodářského nářadí, náčiní a strojů. Armády umožnily nejobsáhlejší pomocí obdělání orné půdy ve svých oblastech a budily zájem o intenzivní a moderní hospodářství hojnými přednáškami, vyučováním a propagačními filmy.

Do oboru lesnictví zasahovala vojenská správa hlavně tím, že se starala o výrobu palivového a stavebního dříví. Tak bylo roku 1917 získáno v Polsku celkem 450.000 pražců, 100 vagonů různých prken a 6000 vagonů palivového dříví; roku 1918 již 750.000 pražců, 1200 vagonů prken a 9000 vagonů palivového dříví. V Srbsku bylo získáno roku 1916 125.000 normálních a 60.000 malých pražců, 18.000 telegrafních sloupů a 50 vagonů prken; od 1. ledna 1917 do 30. června 1918 okrouhle 586.000 normálních a 312.000 malých pražců, 72.000 telegrafních sloupů a 385 vagonů prken. V Itálii se získalo měsíčně přes 1000 vagonů dříví.

VIII. Automobilismus.

Automobilní služba nabyla za světové války rozsahu, jehož nikdo ani předvídati nemohl. A přece neuplynulo ani 50 let od doby, kdy inženýři Benz a Daimler sestrojili první řádné motory pro automobily.

Automobilů bylo užito za války všestranně. Dopravovalo se na nich střelivo, proviant, stavební materiál, ranění; nejvíce se však uplatnily při přesunu bojových jednotek, jak při útoku, tak v obraně.

Lví podíl měl automobil již roku 1914 na skvělé francouzské obraně proti náporu německých armád; šestá francouzská armáda byla vyproštěna ze své stísněné situace rychlým přesunem vojsk do ohrožených úseků po automobilech v Paříži rekvirovaných. Posily se neunavily pochody, byly s to klásti odpor, zadržely postup německého vojska a donutily je dokonce k ústupu.

Užití automobilů v nepředvídaném množství mělo v zápětí ohromnou spotřebu spotřebního materiálu a pohonných hmot. Ale nedostatek uhlí, železa a dělníků ohrožoval výrobu v zápolí, nedostatek benzinu a pneumatik dopravu v poli. Nebylo postaráno před válkou o dostatečné zásoby. Musil býti vyráběn benzol, aby byla uhrazena potřeba vojska, průmyslu, zemědělství a chemických továren. Do benzolu byl míchán olej a benzin, aby ztratil svou náchyllost k zamrznání. Čistý benzin byl vyhrazen jen pro letadla.

Neustálý úbytek koňstva si vynutil, že ve válečném roce 1917 až 1918 byla zvýšena nosnost rakousko-uherských automobilů z 9.680 tun na 11.440 tun.

Pro nedostatek pneumatik byl v dubnu 1917 snížen dalekosáhlý počet předepsaných osobních automobilů. Každý automobil byl vybaven knížkou, do které byly vpisovány všechny cesty, jejich odůvodnění, odběr pohonných hmot; touto kontrolou mělo býti dosaženo značné úspory materiálu.

Vrchní velitelství vysílalo k polním automobilním útvarům dozorčí důstojníky automobilního vojska, jejichž povinností bylo zameziti neoprávněné a neúčelné užívání vozidel.

Nedostatek gumy měl za následek, že kola automobilů musila býti opatřena železnými obručemi. Při nastalém silném otřásání vozů lámaly se stroje a kola za mokra a mrazu klouzala.

Ohromné požadavky na automobilní vozidla byly kladeny za italské ofensivy. Hornatý terén, silně stoupající silnice, jejich časté ostré záhyby a prudké mrazy, střídající se s oblevami, vyžadovaly nesmírného úsilí a obětí automobilního vojska. Po provedení průlomu se ukázalo, že oběti nebyly marné. Sta automobilů a motorových kol byla ukořistěna i s potřebným materiálem. Velkých zásob pneumatik bylo použito po několika dnech k vlastnímu provozu.

Třeba ještě připojit několik slov o obrněných automobilech a tancích.

Obrněných automobilů užívali Belgičané a Angličané již roku 1914.

Německá vojska užila po prvé velmi úspěšně silničních obrněných automobilů, opatřených kulomety při útoku na Rumunsko; po nabytých zkušenostech byly učiněny velké objednávky, dodávka se však protáhla až do roku 1918.

Tanky měly velmi značný podíl na francouzském vítězství; zvláště účelnými se ukázaly tanky malého pohyblivého typu. Němci užívali také tanků, ale velkého typu a proto se staly kořistí dohodového dělostřelectva. Francouzská armáda měla roku 1918 již 4000 tanků, anglická dokonce 5000. Marné byly námahy Německa, aby se jim vyrovnalo ve výrobě tohoto nového velkolepého bojového prostředku. Mimo všestrannou technickou převahu nabyla dohoda převahy i v užívání automobilů, neboť disponovala jen na německé frontě 100.000 francouzskými a 40.000 americkými automobily, nepočítajíc v to tisíce tanků a tisíce automobilů armády anglické. Proti tomu mohla se německá armáda vykázat roku 1918 na všech bojištích dohromady jen asi 40.000 automobily.

V naději na úspěch roku 1918 nebylo materiálem šetřeno tou měrou, jak toho situace vyžadovala. Na špatných cestách utrpěly automobilní kolony těžké ztráty, při čemž nejhorší ze všeho bylo poznání, že plné náhrady nelze již dosíci.

IX. Koňstvo a vozatajstvo.

Vojenští koně trpěli již od roku 1915 citelným nedostatkem krmiva; tisíce a tisíce koní padlo hladem. Aby nouze byla aspoň částečně zmírněna, bylo nařízeno, aby se koně všude, kde to poměry dovolují, propůjčovali zemědělcům a tito je živili; koně, k další vojenské službě nezpůsobilí, byli odevzdáni rolníkům a živnostníkům.

K dosažení úspory krmiva v zápolí domáhalo se vrchní velitelství, aby byly zakázány koňské dostihy. Interesované centrální úřady však namítaly, že se nemohou zříci státních příjmů z dostihů plynoucích a že by upadal chov koní.

V posledním hospodářském roce snížil se značně počet koní u armády v poli; měla-li armáda v červnu 1917 ještě 809.000 koní, měla jich o rok později již jen 459.000. Aby byli nahrazení aspoň částečně pošlí koně, nařídilo vrchní velitelství nákup koní v obsazených územích a v Ukrajině. Tak bylo koupeno:

v Polsku:

roku 1917		36.000 koní
roku 1918		21.000 koní

dohromady . . . 57.000 koní

v Ukrajině:

pro armádu		30.000 koní
pro civilní potřebu		60.000 koní

dohromady . . . 90.000 koní

V Rakousku-Uhersku byl nedostatek koní na sklonku světové války již tak velký, že ohrožoval jak zemědělství, tak průmysl; proto kupovala vojenská správa v zápolí koně jen tehdy, když jí byli dobrovolně nabízeni. Vojenská správa dbala také péče o chov koní nařízením, podle něhož při odsunech nemocných koní do zápolí musily býti odeslány především kobyly schopné chovu;

i z nákupů provedených v obsazených územích byly takové kobyly vybírány a do zápolí odváženy. Takovými opatřeními zamýšlela vojenská správa čelit katastrofálnímu úbytku koňstva v mocnářství; běželo jí především o chov malého koně, který se za světové války tak výborně osvědčil, a chtěla zahájit rozsáhlou propagandu pro tento chov u zemědělců v říši. V denních i odborných časopisech měly být zevrubně vylíčeny přednosti malého koně.

Pro dozor na péči o armádní koně byli ustanoveni zvláštní dozorní orgány, jejichž působnost měla velmi dobré výsledky.

Citelné potíže působil nedostatek mužstva u vozatajských útvarů; propuštěním ročníků 1868 a 1869 bylo nejvíce postiženo právě vozatajstvo a to zrovna v době, kdy ho bylo nutně třeba pro nákupy koní v obsazených územích.

O koňstvu armády v polí na sklonku světové války můžeme říci, že armáda pozbyla operační hotovosti. Na rok 1918 bylo potřeba 120.000 koní, ve skutečnosti bylo jich nakoupeno jen 40.000.

Pro zajímavost uvedeme, jaké ztráty vykazovala německá vojenská správa roku 1918:

v lednu onemocnělo	48.200 koní,
zhynulo	14.400 koní,
v únoru onemocnělo	30.500 koní,
zhynulo	12.600 koní,
v březnu onemocnělo	23.200 koní,
zhynulo	10.800 koní,
v dubnu onemocnělo	17.600 koní,
zhynulo	5.700 koní.

Německá armáda měla v červnu r. 1918 956.800 koní; z toho bylo 160.500 v koňských nemocnicích, tedy celých 17%.

X. Etapní útvary.

Dne 31. července 1918 měla rakousko-uherská armáda tyto etapní útvary;

1. na jihozápadě: 69 zeměbraneckých etapních praporů s 223 rotami;
2. na východě: 33 zeměbraneckých etapních praporů s 98 rotami;
3. na jihovýchodě: 26 zeměbraneckých etapních praporů s 86 rotami;
4. v obsazených územích: 42 zeměbraneckých etapních praporů se 141 rotou;

celkem 170 zeměbraneckých etapních praporů s 548 rotami.

Pro velký nedostatek mužstva u polních útvarů byl snížen válečný počet etapních rot na počátku roku 1918 ze 175 osob na 145, čímž se ovšem značně snížila i jejich výkonnost. Sluší připomenouti, že etapní prapory musily dodávat mužstvo všem velitelstvím, úřadům a formacím v etapě. Protože boje neschopné mužstvo musilo býti zařadováno především k útvarům, zdravotnickým, vozatajským, intendantním a částečně i stavebním, nebylo naděje, že by se mohly poměry v etapních praporech v brzké budoucnosti zlepšiti. Pomýšlela proto vojenská správa na to, aby zařadila k těmto praporům bojeschopné mužstvo ročníků 1875 až 1879, a to zvláště vojáků, kteří byli již několikrát zraněni a významěni, nebo otci četnějších rodin a pod. Konečně se uvažovalo o včlenění osmnáctiletých do etapních útvarů.

I jakost etapních útvarů nebyla uspokojivá. Poznalo se, že jen výteční velitelé praporů jsou s to, aby udrželi kázeň v těchto formacích, ponejvíce roztroušených a k tak rozmanitým službám užívaných. Vrchní velitelství nařídilo všem velitelům, kterým podléhaly etapní prapory, aby věnovali obzvláštní pozornost velitelům těchto praporů, a ustanovilo dva plukovníky zbraní, kteří měli na ně dohlížeti a jejich činnost sledovati. Tito plukovníci měli právo zasáhnouti všude tam, kde by si velitelé etapních útvarů nesprávně počínali, zvláště k vojskům, procházejícím etapou nebo tam ubytovaným.

Roku 1918 konalo se šetření, není-li zařaděno u etapních útvarů příliš mnoho aktivních štábních důstojníků; výsledek šetření byl:

1. u všech útvarů a správních úřadů v etapě bylo zaměstnáno celkem 678 štábních důstojníků;
2. z nich bylo 156, t. j. 23% důstojníků z povolání;
3. z nich nebylo možno užiti pro službu na frontě 30, t. j. 4.4%;
4. dočasně k boji neschopných a jen pro službu v etapě způsobilých aktivních štábních důstojníků bylo 76, t. j. 11.2%;
5. bojeschopných bylo 26, t. j. 3.8%.

Ostatní štábní důstojníci etapy patřili do skupiny důstojníků ve výslužbě, kteří byli povoláni za války do činné služby.

XI. Polní četnictvo.

Polní četnictvo osvědčilo se za světové války znamenitě; bezpečnostní poměry byly jak v armádních oblastech, tak i v okupovaných územích uspokojivé. I důstojníci zbraní a vojíní, kteří byli zařaděni po krátkém výcviku k polnímu četnictvu, konali velmi dobré služby.

Na sklonku světové války bylo u polního četnictva: 400 důstojníků, 3900 četníků z povolání, 17.800 náhradních četníků, 6.600 četnických asistenčních vojinů, celkem 28.700 osob. Z nich bylo; v Polsku 48 důstojníků a 4500 mužů, v Srbsku 53 důstojníků a 5400 mužů, v Černé Hoře 30 důstojníků a 3300 mužů, v Albanii 66 důstojníků a 3300 mužů, v Rumunsku 6 důstojníků a 900 mužů; ostatní byli přiděleni armádním velitelstvím; tak mělo na př. velitelství východní armády asi 4000 četníků.

Roku 1918 musilo býti posláno značné množství důstojníků a četníků z povolání do zápolí, protože se ministerstvo vnitra obávalo rozsáhlých nepokojů. Byl proto teoretický výcvik náhradních četníků stále víc a více zkracován, další praktický výcvik měl se konati u armád.

Situaci polního četnictva v rakousko-uherské armádě na konci války lze shrnouti takto:

Armádě v poli nebudou přiděleni další četníci z povolání, ani důstojníci, ani mužstvo. Náhradních četníků je dostatek za normální potřeby až do konce roku 1918; na příští rok bude potřebí a bude vyžádáno asi 4000 náhradních četníků. Poněvadž četníci mohli jen tehdy svou službu s úspěchem konati, když znali podrobně kraj, lid a poměry obvodu, v němž byli činní, bylo na-kázáno, aby nebyli bez vážných příčin vyměňováni.

XII. Zdravotnická služba.

Potřeba zdravotnického personálu a materiálu byla ve čtvrtém válečném roce velmi značná.

Ubylo velmi mnoho lékařů smrtí, onemocněním, zraněním a i tím, že nejstarší ročníky byly zproštěny od služby v poli. Armáda v poli měla 2. ledna 1917 celkem 7392 lékařů, dne 15. ledna 1918 již jen 5399 a do konce dubna 1918 snížil se jejich počet až na 4872. Potřeba vojskových těles a ústavů nemohla býti hrazena. Počítá-li se jako nevyhnutelná potřeba jeden lékař na každý prapor pěchoty, dělostřelecký pluk a samostatný oddíl a na každý jezdecký pluk, nedostávalo se 238 lékařů u polních útvarů. Nebylo ani naděje, že se situace zlepší a že armáda v poli bude mít k dispozici v budoucnu lékařů více, neboť ministerstvo války nemohlo pro naprostý nedostatek v zápolí žádné přidělit.

I co do zdravotnického materiálu byla situace v posledním roce války velmi špatná. Nedostávalo se těch nejdůležitějších medikamentů, zejména nepostradatelného chininu, parních desinfektorů, přístrojů na přípravu pitné vody, lékařských nástrojů atd.

Za posledních velkých bojů na jihovýchodní frontě ukázaly se ještě nedostatky v zdravotnických opatřeních. Nedostávalo se zejména nosičů raněných, zvláště v hornatém terénu. Vrchní velitelství nařídilo, aby bylo použito k této službě organisovaných rot nosičů a i stavebních rot. Při odsunu raněných bylo možno pozorovati, že se třídění nemocných a raněných neděje dosti přísně a že do zápolí odchází příliš velké procento lehce raněných a lehce nemocných. Tento zjev byl zaviněn hlavně tím, že v polních nemocnicích nebylo dosti lůžek. Bylo proto pomýšleno na přemístění zdravotnických útvarů od východní armády na jihozápadní frontu. K celkovému provedení již nedošlo.

Opatření proti epidemickým nemocem ukázala se i ve čtvrtém válečném roce účelná. Přes to se zvýšil počet onemocnění skvrnitým tyfem a malarií. Skvrnitý tyfus se rozšířil hlavně vracejícími se válečnými zajatci — 522.325 — a civilními osobami. Sanaci tohoto velkého počtu lidí provedly armády; k rozšíření epidemie nedošlo.

Zvýšení počtu onemocnění malarií vysvětlovalo se obsazením severní části Italie. Jen s tíží byly opatřeny dvě třetiny potřeby chininu. V budoucnu mělo však býti užíváno chininu již jen jako léčiva a nikoli ku profylaxi.

Byla nařízena různá ochranná opatření (sítě do oken a dveří, rukavice, masky na hlavu), ale nedostatek chininu by byl měl pravděpodobně v příštím roce velmi neblahé následky.

XIII. Uhlí, dříví a minerální oleje.

1. Uhlí.

Špatná výživa horníků měla značný vliv na jejich výkonnost; těžba uhlí klesala rok od roku.

Proti tomu byla však potřeba čím dále, tím větší; požadavky železnic, továren na střelivo a válečnou výzbroj byly ovšem daleko větší než v míru.

Těžba roku 1918 v Rakousku-Uhersku odhadovala se na 145 milionů metrických centů. Armáda v poli těžila v okupovaném Polsku ročně 25 milionů metrických centů, tedy poměrně velmi mnoho.

Vojenské a částečně i státní dráhy byly zásobovány polským uhlím. Od srpna 1918 posílaly vojenské doly v Polsku kamenné uhlí i na jihozápadní frontu, protože se ministerstvu války pro

úbytek produkce v mocnářství nedostávalo zásob. Koks a hnědé uhlí dodávalo ministerstvo války armádám v poli dále, byť i v míře nedostatečné.

Otázka uhlí stala se jako otázka výživy v Rakousku-Uhersku otázkou životní. Aby byla zvýšena těžba, měla armáda propustiti horníky a důlní inženýry. Byla nařízena největší sporivost ve spotřebě uhlí a zužitkování uhelného prachu. V Rumunsku a na Ukrajině byly vytápěny parní stroje (lokomobily i lokomotivy) slamou; rošty musily býti vhodně upraveny.

2. Dříví.

Stavebního dříví potřebovaly armády na jihozápadní frontě měsíčně 8000 vagonů. Z toho hradily armády z vlastního území jednu třetinu, zbytek musel býti dovážen ze zápolí. Tím ztrácelo Rakousko-Uhersko jeden ze svých nejdůležitějších vývozních předmětů. Centrální úřady v zápolí dokonce tvrdily, že při této ohromné spotřebě dříví u řečených armád bude vývoz dříví po válce znemožněn. Proto nařídilo vrchní velitelství, aby si armády, stojící na nepřátelském území, opatřily potřebné dříví samy ve vlastní oblasti a vlastním personálem. Ani vrchní velitelství ani ministerstvo války nemohly přiděliti armádám dělníky pro práce v lesích a na pilách. Materiál pro pily byl však příkázán, byť i v nedostatečném množství, a to hlavně z východní fronty (zařízení, stroje a nástroje, dopravní prostředky a pod.). Z podniků ministerstvem v zápolí spravovaných nemohl býti takový materiál přidělen, protože ho bylo třeba v zápolí pro výrobu pražců, pro dodávky dřeva vojenským podnikům, pro zásobování zápolních útvarů, pro výrobu dřevěného uhlí, dřevité vlny, beden a pod.

Palivového dříví bylo na jihovýchodní frontě měsíčně potřeba 9000 vagonů; na přísun ze zápolí nebylo možno pomýšleti. Naopak, z obsazených území musilo býti vyváženo dříví do zápolí, hlavně z Polska, kde bylo získáno ročně průměrně 1,000.000 m³ dříví. V Polsku, Srbsku a ve Volyni nemohlo býti dosaženo vydatnější těžby pro nedostatek dělníků a dopravních prostředků.

3. Minerální oleje.

Velkého významu nabyla okupace rumunské petrolejové oblasti. Vojenská správa v Rumunsku vyvezla do Rakousko-Uherska v srpnu 1917 244 cisteren oleje; vývoz měsíčně stoupal a činil v červnu 1918 již 2224 cisteren. V boryslavském revíru bylo těženo měsíčně průměrně 6000 cisteren.

Výkonnost rafinerií v Rakousko-Uhersku klesala pro nedostatek uhlí. V létě roku 1917 mohly si rafinerie nahromaditi ještě větší zásoby uhlí. Když se však uhelná situace v září a říjnu 1917 všeobecně zhoršila, nastaly i pro rafinerie kritické doby. Druhá krise nastala v prosinci 1917, když pro dopravní nesnáze vázl přísun uhlí i oleje. Zlepšení nastalo až v březnu 1918. Rafinerie v Uhrách mohly pracovati již po celý rok jen s přestávkami.

Z těchto důvodů bylo zásobování armád, válečného loďstva, zápolí, válečného průmyslu a zemědělství oleji jen sotva dostatečné.

Benzinu potřebovala armáda v poli v červenci 1917 asi 1600 cisteren; tato potřeba klesala až do února 1918 na 1000, a stoupla v květnu 1918 na 1900, v červnu na 1680 cisteren měsíčně. Spotřeba pohonných hmot při zemědělství, u automobilních kolon a ve váleč-

ném průmyslu byla tak značná, že nebylo možno ji již nahraditi. Byl proto vypracován podrobný plán pro další zásobování, který však bral v počet plnou výkonnost všech rafinerií.

Z rumunské těžby patřilo Rakousko-Uhersku jedna čtvrtina; toto množství nebylo s to, aby nahradilo úbytek ve výrobě v Haliči proti mírovým poměrům. Mimoto musila býti zásobena z tohoto podílu i Ukrajina.

Práce spojené s těžbou v rumunské petrolejové oblasti byly nemalé, protože zničení všeho zařízení bylo závčas svěřeno anglickým inženýrům, kteří provedli svou věc důkladně. Všecky studně byly ucpány cementem, smíšeným se železem a součástkami strojů. Musilo se začíti nově vrtati.

Většina transportů minerálních olejů z Rumunska byla řízena po Dunaji, což vyžadovalo stavby nových vlečných lodí (šlepu).

XV. Odbourání severovýchodní fronty.

Již před mírem Brest-Litevským — dne 9. února s Ukrajinou a dne 3. března s Ruskem — se zdálo, že revolucí v Rusku a rozkladem ruské armády budou uvolněna v nejkratší době značná rakousko-uherská vojska na severovýchodní frontě; mír s Rumunskem měl umožniti další zmenšení fronty.

Výsledek těchto událostí měl býti:

1. ostatní fronty, hlavně však jihozápadní armády, budou zesíleny uvolněnými bojovými jednotkami;

2. uvolněné armádní služby, etapní zařízení a podniky budou přesunuty do obsazené části Italie; tím bude umožněno intensivní využití místních zdrojů;

3. postradatelné útvary budou rozpuštěny a demobilisovány, čímž se znatelně zlepší situace výživy armády v poli;

4. severovýchodní oblasti Rakousko-Uherska, patřící dosud k poli, budou přiřčeny k zápoli; tím se dosáhne úspor ve finančních výdajích, a civilní politické úřady nabudou opět normální kompetence.

Očekávaný výsledek se nedostavil tak brzy, jak se mysliło; východní armáda nastoupila totiž pochod do Ukrajiny a značné množství vojsk zůstalo tam vázáno až do příměří. I návrat zajatců z Ruska vyžadoval, aby různá etapní zařízení byla na bývalé frontě zachována. Až po delší době snížil se poznenáhlu válečný počet východní armády o jeden milion osob a 300.000 koní.

Vojenské útvary v Haliči, Bukovině a východních Uhrách — asi 300.000 osob a 30.000 koní — měly vystoupiti dnem 1. září 1918 ze svazu armády v poli a býti podřízeny ministerstvu války.

Uvolněním jednotek byla zesílena jihozápadní fronta do 1. července 1918 o 500.000 osob a 24.000 koní.

Celkový válečný počet armády v poli snížil se od 1. srpna 1917 do 1. července 1918 o 500.000 osob a 280.000 koní.

Závěr.

V předchozích kapitolách jsme viděli, že materiální situace rakousko-uherské armády na sklonku světové války byla bídná. Hospodářsky byla válka prohrána dříve, než se zhroutily fronty. Není pochyby, že blokáda měla velký vliv na všeobecný nedostatek. Ale mnoho, velmi mnoho zavinily nedostatečná organizace a špatné hospodářství. Především chyběl Rakousko-Uhersku hospo-

dářský plán. To bylo příčinou, že veškeré práci chyběl pevný základ. Pod strašným nátlakem války byly prováděny nejrozmanitější improvisace se všelijakým výsledkem.

Jen stát, který je k obraně již v míru zákonodárně, hospodářsky a technicky náležitě připraven, zajistí si pořádek a klid a uvaruje se mnoha marných obětí ve válce.

Z novinářských zpráv tu a tam proniká, že se evropské státy horlivě zabývají vypracováním hospodářských mobilizačních plánů. Jsou to otázky výživy národa za války a mobilisace průmyslu. Jak důležité jsou tyto otázky pro naši republiku! Nebudeme moci spoléhati za války na dovoz, musíme se snažiti, aby země byla sobě stačná. Především musíme dosíci vyšší, intenzivní kultury zemědělské. Naše vlastní obilní produkce a racionální dobytkařství musí nám zabezpečiti dostatečnou výživu za války. Jak široké tu pole pro hospodářské školství, pro družstevnictví a pro stát! Čím lepší a dokonalejší bude naše zemědělství, tím snadnější bude naše obrana republiky proti nepřátelům.

Pro shromažďování a rozdělování potravin je třeba vypracovati již v míru pevný, promyšlený plán, vybudovaný na řádných a spolehlivých statistikách, jímž by se řídila výživa národa od 1. mobilizačního dne. A bude-li národ vidět, že o jeho výživu je skutečně postaráno, že svou potřebu pravidelně a zavčas dostane, nebude dělati nikdo zbytečné zásoby a nikdo nebude platiti lichvářské ceny podloudnému obchodu.

Dále je třeba důkladného finančního plánu. Od vyhlášení války stává se stát největším spotřebitelem, tedy i největším kupcem. Nášledek toho je, že stát musí zvýšiti své příjmy, a to především novým daňovým režimem a půjčkami. Dlouhé trvání světové války otevřelo široké pole studiu této otázky, již se odborníci musí věnovati s veškerou pečlivostí.

Mobilisace průmyslu jest jednou z nejdůležitějších částí národní mobilisace. Průmysl musí již v míru vědět, jaký úkol jej čeká v mobilisaci, musí míti v rukou přesný program práce, již má počíti hned na počátku mobilisace a v níž má pokračovati v dalším průběhu války. Musí býti připravena otázka personálu, surovin a pohonných potřeb pro válečný průmysl.

Světová válka zdůraznila až příliš citelně, že nelze připravovati vojenskou obranu státu, aniž byla připravena a zajištěna výživa národa a válečná výroba.

Každý, kdo byl svědkem hrůz poslední války, nebude míti vroucnějšího přání, než aby lidstvo zůstalo v budoucnu podobných pohrom ušetřeno; pokud však válka nevymizí, je třeba se na ni připravit, aby válečné útrapy byly zmírněny aspoň potud, pokud se svědomitou a prozíravou přípravou zmírniti dají.

Naší národní povinností je, abychom uhájili dobytou samostatnost republiky.

Pokud mentalita sousedů nás obklopujících bude živena pojmy a úvahami o nutnosti útočné války a o získání ztracených území, pokud naši sousedé nebudou řádně plniti mírové smlouvy a nepřestanou obházetí opatření, směřující k odzbrojení, musíme býti odhodláni brániti svou vlast a všelidské ideály třeba i mocí.

A k tomu je třeba nejen důkladných příprav vojenských, ale i promyšlených plánů hospodářských.